

การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการลงนิกกรรมตามกฎหมายเถรสมาคม
ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
ศึกษากรณี: วิธีการไต่สวนมูลฟ้อง*

COMPARATIVE STUDY OF THE NIGGAHAKAMMA PROCESS ACCORDING TO THE SUPREME
SANGHA COUNCIL RULE NUMBER 11 (B.E. 2521) WITH THE CRIMINAL PROCEDURE CODE:
A CASE STUDY OF PRELIMINARY HEARING APPROACH

พระครูอรุณธรรมภาณี (นพปฎล คุดตวโร), พระสิทธินิติธาดา (ชลัช โชติทตโต),
พระมาณเลิศ อัจฉริยปัญญากุล
Phrakhru- Atthadhammani (Noppadol Kuttawaro), Phrasitthinitithada (Chalush Chotitto),
Pramanlert Accharyapanyakul
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: sathaphorn.mcu@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาการวิเคราะห์เปรียบเทียบกระบวนการลงนิกกรรมตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 11 กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 2. เพื่อศึกษาวิธีการไต่สวนมูลฟ้องตามกระบวนการลงนิกกรรมตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) ศึกษาค้นคว้าเอกสาร เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เป็นผลงานทางวิชาการต่างๆ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา และบรรยายเชิงพรรณนาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

ผลการวิจัยพบว่า 1. การวิเคราะห์เปรียบเทียบกระบวนการลงนิกกรรม คือ การดำเนินคดีอาญาในชั้นศาลจะต้องมีโจทก์เป็นคู่ความฝ่ายหนึ่ง คู่ความฝ่ายที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล เนื่องจากการกระทำในคดีอาญานั้นเป็นเรื่องที่กระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของประเทศ ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะฟ้องคดีอาญาได้ด้วยตนเอง 2. วิธีการไต่สวนมูลฟ้องตามกระบวนการลงนิกกรรม เปรียบเทียบวิธีไต่สวนมูลฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดวิธีปฏิบัติไว้ดังนี้ ถ้าฟ้องถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ให้ศาลจัดการส่งต่อไปนี้ 1) คดีราษฎรเป็นโจทก์ ให้ไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าคดีนั้นพนักงานอัยการได้ฟ้องจำเลยโดยข้อหาอย่างเดียวกัน ให้จัดการตามอนุมาตรา (2) 2) คดีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าเห็นสมควรจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้

คำสำคัญ: กระบวนการลงนิกกรรม; ประมวลกฎหมาย; วิธีการไต่สวนมูลฟ้อง

* Received September 20, 2021; Revised November 26, 2021; Accepted November 27, 2021

Abstract

The objectives of this article were: 1. To study the comparative analysis of the process of filing an estate under the Sangha Sangha Council No. 11 and the Criminal Procedure Code. 2. To study the method of investigating the cause of lawsuits according to the settlement process according to the Sangha Sangha Council No. 11 (B.E.2505). The study and research documents collecting data from various academic papers; descriptive data analysis methods; and descriptive descriptions consistent with the objectives.

The results showed that: 1. A comparative analysis of the NIGGAHAKAMMA process of filing an estate under the Sangha Council No. 11 and the Criminal Procedure Code is that any criminal prosecution in court must have the plaintiff as a party. The parties who have the power to bring a criminal case to the court because the actions in criminal cases are affecting the peace and order of the country. The injured person has the right to file a criminal prosecution by himself/herself. 2. Methods for investigating cause of action according to the BE 2521 compared to the method of inquiry on causation under the Criminal Procedure Code. the lawsuit has been filed Let the court handle the following orders: 1) the case of the people as a plaintiff to investigate the prosecution but if that case, the public prosecutor indicted the defendant on the same charge to be dealt with in accordance with subsection (2) 2) the case of the public prosecutor as a plaintiff No prosecution is required. but if it is deemed appropriate, he may order a preliminary inquiry

Keywords: The Niggahakamma Process; The Criminal Procedure Code; Preliminary Hearing Approach

บทนำ

หลักการที่ว่าบุคคลย่อมได้รับการสันนิษฐานในเบื้องต้นว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้กระทำความผิดจริง ทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญามีสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างผู้บริสุทธิ์จะปฏิบัติต่อเขาอย่างเป็นผู้กระทำผิดไม่ได้ ดังนั้น การปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาจะต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในฐานะที่เขาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม นอกจากนี้ การประทัประับฟ้องบุคคลโดยอ้อมกระทบกระเทือนถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลนั้น อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อชื่อเสียงเกียรติคุณของจำเลย และอาจจะทำให้ต้องถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณา

หากศาลไม่ยอมให้ประกันตัว กฎหมายจึงบัญญัติให้ศาลดำเนินการไต่สวนมูลฟ้องก่อนประทับรับฟ้อง แม้การฟ้องนั้นจะเป็นการฟ้องโดยพนักงานอัยการก็ตาม (คณิต ณ นคร, 2549)

เนื่องจากในชั้นไต่สวนมูลฟ้องยังมีชั้นที่จะพิจารณาว่าจำเลยมีความผิดหรือบริสุทธิ์ โจทก์ยังไม่ต้องนำพยานหลักฐานทั้งหมดมาพิสูจน์ความผิดให้ศาลรับฟังโดยปราศจากข้อสงสัย เพียงแต่นำพยานหลักฐานมาแสดงให้เห็นว่าคดีมีมูลอันมีนัยแสดงให้เห็นว่าเป็นกระบวนการระหว่างศาลกับโจทก์ อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาบทบัญญัติมาตรา 162-171 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้วจะพบว่ากฎหมายมิได้บัญญัติหลักการดังกล่าวไว้ เพียงแต่ในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องนั้น ราษฎรอาจนำคดีมาฟ้องโดยไม่ปรากฏหลักฐานที่น่าเชื่อว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด และไม่จำเป็นต้องมีการสอบสวนความผิดนั้นมาก่อนเหมือนคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ การยื่นฟ้องคดีอาญาของราษฎรนั้นจึงขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของราษฎรผู้เสียหายเองว่าจะยื่นฟ้องหรือไม่ กฎหมายจึงประสงค์จะคุ้มครองจำเลยผู้ถูกฟ้องมิให้ต้องได้รับความเดือดร้อนจากการตกเป็นจำเลยในคดีอาญาจนกว่าศาลจะตรวจสอบแล้วว่าคดีมีมูลจึงบัญญัติว่าจะต้องมีการไต่สวนมูลฟ้องเสมอโดยให้สิทธิจำเลยจะมาฟังการไต่สวนมูลฟ้องและตั้งทนายมาซักค้านพยานโจทก์หรือไม่ก็ได้ แต่ห้ามมิให้ศาลถามค่าให้การจำเลย และจำเลยไม่มีอำนาจนำพยานหลักฐานมาสืบในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165 วรรค 3.0) ส่วนคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ การไต่สวนมูลฟ้องก็เพื่อถ่วงดุลการดำเนินคดีของพนักงานอัยการซึ่งเป็นตัวแทนองค์กรของรัฐ กฎหมายบัญญัติว่าศาลจะไต่สวนมูลฟ้องหรือไม่ก็ได้ เนื่องจากคดีได้ผ่านการตรวจสอบโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐมาแล้วถึง 2 ขั้นตอน คือ การสอบสวนของตำรวจและการสั่งคดีของพนักงานอัยการ (สัญญา ธรรมศักดิ์, 2535)

ปัญหามีอยู่ว่า นิคหกรรม เป็นสังฆกรรมอีกอย่างหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตแก่ภิกษุสงฆ์ในครั้งพุทธกาล โดยมีพระประสงค์จะกำราบพระภิกษุผู้กระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น พระภิกษุผู้เป็นศิษย์ของปัญชกะและพระโลหิตกะ ได้ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะวิวาท ก่อความอื้อฉาว และก่ออภิกรรมขึ้นในพระสงฆ์ นอกจากนี้ ยังเกี่ยวข้องส่งเสริม พระภิกษุเหล่าอื่นให้ทำความเสื่อมเสียนี้ด้วย เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงทราบเรื่อง จึงรับสั่งให้ลงตชชนียกรรมแก่พวกศิษย์ของพระปัญชกะและโลหิตกะ (วิ.อ. 3/1/251) เป็นต้น

งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมที่ผ่านมามีเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์อันควรค่าแก่การศึกษาวิจัยมีเป็นจำนวนมาก แต่งานวิจัยเหล่านั้นยังขาดการศึกษาเปรียบเทียบอภิกรรมสมณะกับวิธีพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นต้น รวมทั้งยังไม่มีงานวิจัยที่ได้ศึกษาสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการลงโทษผู้กระทำความผิดตามพระวินัยทางพุทธศาสนาที่เหมาะสมและยุติธรรมกับสังคมในปัจจุบัน ซึ่งเป็นสาระสำคัญที่ควรแก่ศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการลงนิคหกรรมตามกฎหมายอาญา มาตรา 11 (พ.ศ. 2521) กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กรณี

วิธีการได้สวนมูลฟ้อง โดยมุ่งเน้นวิจัยประเด็นวิธีการได้สวนมูลฟ้อง รวมทั้งสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการลงโทษผู้กระทำผิดที่เหมาะสมและยุติธรรมกับสังคมสมัยปัจจุบัน เพื่อเป็นการพัฒนาคณะสงฆ์และกระบวนการยุติธรรมของไทย ผู้วิจัยหวังว่าการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมสงฆ์และสังคมไทยโดยรวมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการวิเคราะห์เปรียบเทียบกระบวนการลงนิคหกรรมตามกฎหมายอาญา มาตรา 11 กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
2. เพื่อศึกษาวิธีการได้สวนมูลฟ้องตามกระบวนการลงนิคหกรรมตามกฎหมายอาญา มาตรา 11 (พ.ศ. 2521) เปรียบเทียบวิธีได้สวนมูลฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบ (Comparative Study) โดยการศึกษาค้นคว้าทางด้านเอกสาร (Documentary Research)

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ โดยวิธีเก็บข้อมูลจากพระไตรปิฎก อันได้แก่ พระวินัยปิฎก และกฎหมายอาญา มาตรา 11 (พ.ศ. 2521) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม
2. รวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ คือ ส่วนที่เป็นงานนิพนธ์ทั่ว ๆ ไป และเอกสารงานวิจัย บทความทางวิชาการ ตำรา วิทยานิพนธ์ หนังสือที่เกี่ยวข้องกับสารนิพนธ์นี้
3. นำข้อมูลมาศึกษาเปรียบเทียบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
4. สรุปข้อมูลเพื่อนำเสนอผลงานการวิจัยต่อไป การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เป็นผลงานทางวิชาการ เช่น หนังสือ บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ต่างๆ

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยเป็นการวิเคราะห์และบรรยายเชิงพรรณนา ตามแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อความเหมาะสมของกระบวนการลงนิคหกรรมตามกฎหมายอาญา มาตรา 11 (พ.ศ. 2521) กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาการศึกษากรณี : วิธีการได้สวนมูลฟ้อง

ผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์เปรียบเทียบกระบวนการลงนิคหกรรมตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 11 กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

สำหรับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว ได้ประเด็นดังต่อไปนี้

1.1 วิธีปฏิบัติเบื้องต้นในการลงนิคหกรรม คือ วิธีปฏิบัติก่อนที่จะดำเนินการตามวิธีไต่สวนมูลฟ้อง และวิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมที่วิจัย เป็นวิธีปฏิบัติเมื่อมีการฟ้อง

วิธีปฏิบัติฝ่ายผู้ร้อง เป็นขั้นตอนการปฏิบัติของผู้ฟ้อง ได้กำหนดไว้ในข้อ 12 วรรค 1 โดยมีวิธีปฏิบัติ ดังนี้ (1) ต้องยื่นฟ้องเป็นหนังสือ ลงลายมือชื่ออันแท้จริงของโจทก์ ไม่ใช่บัตรสนทน่หรือหนังสือที่ส่งทางไปรษณีย์ (2) ต้องยื่นฟ้องด้วยตนเอง เว้นแต่ไม่สามารถไปยื่นฟ้องด้วยตนเอง จะมีหนังสือมอบให้ผู้ใดคนหนึ่งไปยื่นฟ้องแทนก็ได้ (3) ต้องยื่นต่อเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะเจ้าสังกัตหรือเจ้าคณะเจ้าของเขตในเขตที่ความผิดนั้นเกิดขึ้น ซึ่งเป็นผู้พิจารณามีอำนาจลงนิคหกรรม

วิธีปฏิบัติฝ่ายผู้รับฟ้อง เป็นขั้นตอนการปฏิบัติฝ่ายผู้รับฟ้อง จึงควรที่ฝ่ายผู้รับฟ้องจะหาโอกาสทำความเข้าใจกับฝ่ายผู้ฟ้องให้ทราบถึงคุณและโทษของการฟ้องเสียก่อน ว่าถ้าการฟ้องเป็นความจริง ย่อมเป็นคุณประโยชน์ เป็นการช่วยชำระมลทินของสงฆ์ รักษาความบริสุทธิ์ของวัดและพระศาสนา แต่ถ้าเป็นการฟ้องเท็จต่อผู้พิจารณาซึ่งเป็นเจ้าพนักงาน ตามความในมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 วิธีปฏิบัติฝ่ายผู้รับฟ้องดังกล่าวมานั้น ได้กำหนดวิธีปฏิบัติออกเป็นวิธีปฏิบัติก่อนรับฟ้อง วิธีปฏิบัติหลังรับฟ้อง และวิธีปฏิบัติเมื่อมีการไม่รับฟ้อง

1.2 วิธีการฟ้องอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การดำเนินคดีอาญาในชั้นศาลจะต้องมีโจทก์เป็นคู่ความฝ่ายหนึ่ง คู่ความฝ่ายที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล ได้แก่ พนักงานอัยการซึ่งเป็นเจ้าพนักงานของรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อยและอำนวยความยุติธรรม เนื่องจากการกระทำในคดีอาญานั้นเป็นเรื่องที่กระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของประเทศกับผู้เสียหายซึ่งเป็นประชาชนผู้ได้รับความเสียหายจากผลแห่งการกระทำผิดอาญา ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะฟ้องคดีอาญาได้ด้วยตนเอง แต่อย่างไรก็ดี ในคดีอาญานั้นจะมีพนักงานอัยการเป็นผู้เสียหายของรัฐและเป็นโจทก์ยื่นคำฟ้องคดีอาญา กฎหมายจึงให้สิทธิแก่ผู้เสียหายหากไม่ยื่นคำฟ้องด้วยตนเองแล้วก็ยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ ในระยะเวลาใดก็ได้ แต่ต้องก่อนที่ศาลชั้นต้นจะมีคำพิพากษา ซึ่งในทางปฏิบัติผู้เสียหายมักจะขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ เพราะหากฟ้องเองแล้ว ศาลจะสั่งให้รวมคดีที่ผู้เสียหายฟ้องเองเข้ากับคดีของพนักงานอัยการที่เป็นโจทก์ โดยถือสำนวนคดีของพนักงานอัยการเป็นหลัก

แต่ถ้าคดีอาญาที่ผู้เสียหายฟ้องเองเป็นความผิดต่อส่วนตัวในความผิดตาม พ.ร.บ.ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ความผิดฐานฉ้อโกง โกงเจ้าหนี้ ยักยอก พนักงานอัยการไม่มีอำนาจขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัตินั้นหากเป็นคดีอาญาแผ่นดินแล้วผู้เสียหายจะไปแจ้งความร้องทุกข์กับพนักงานสอบสวนเสมอ เนื่องจากพนักงานสอบสวนมีอำนาจตามกฎหมายในการรวบรวมพยานหลักฐานมากกว่าประชาชน

2. วิธีการไต่สวนมูลฟ้องตามกระบวนการลงนิคหกรรมตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) เปรียบเทียบวิธีไต่สวนมูลฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2.1 วิธีไต่สวนมูลฟ้องตามกระบวนการลงนิคหกรรมตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) ผู้ไต่สวนมูลฟ้อง ท่านกำหนดให้เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาชั้นต้น 7 อันดับ ส่วนวิธีไต่สวนมูลฟ้องนั้นท่านกำหนดไว้เป็น 5 เรื่อง คือ

2.1.1 ขอบเขตและข้อพิสูจน์มูลฟ้อง ได้กำหนดไว้ในข้อ 18 ว่า ในการไต่สวนมูลฟ้องให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นไต่สวนจากพยานหลักฐานฝ่ายโจทก์ ซึ่งเป็นพยานบุคคล พยานเอกสารหรือพยานวัตถุ ที่อาจจะพิสูจน์ให้เห็นข้อมูลว่า (ก) การกระทำของจำเลยที่โจทก์นำมาฟ้องต้องด้วยบทบัญญัติแห่งพระวินัยหรือไม่ (ข) การฟ้องของโจทก์มีมูลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งตามความในข้อ 17 หรือไม่

2.1.2 วิธีปฏิบัติในการไต่สวนมูลฟ้อง เรื่องการฟ้องพระภิกษุในข้อหาว่ากระทำความผิดเป็นที่กระทบกระเทือนถึงเกียรติและความเสื่อมเสียของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา เพื่อป้องกันความเสื่อมเสีย จึงกำหนดวิธีปฏิบัติในการไต่สวนมูลฟ้องไว้ในข้อ 19

2.1.3 วิธีปฏิบัติเมื่อมีเหตุขัดข้อง ในกรณีที่มีเหตุขัดข้องใดๆ เกิดขึ้นก่อนไต่สวนมูลฟ้องหรือระหว่างไต่สวนมูลฟ้อง เช่น โจทก์หรือจำเลยเสียชีวิต จึงได้กำหนดวิธีปฏิบัติไว้ในข้อ 20 ดังนี้ (ก) ถ้าจำเลยถึงมรณภาพ ให้เรื่องเป็นอันถึงที่สุด (ข) ถ้าโจทก์ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียตามความในข้อ 4 (4) ถึงมรณภาพก็ดี หรือโจทก์ซึ่งเป็นผู้เสียหายถึงมรณภาพหรือตายโดยไม่มีผู้จัดการแทน ในกรณีอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามความในข้อ 4 (5) ก็ดี ให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นแต่งตั้งพระภิกษุผู้ทรงคุณวุฒิรูปใดรูปหนึ่งตามที่เห็นสมควร ให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นโจทก์แทนสืบไป

2.1.4 วิธีปฏิบัติเมื่อทำการไต่สวนเสร็จ ได้กำหนดวิธีปฏิบัติไว้ในข้อ 21 โดยให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้น ปฏิบัติดังนี้ คือ ปรากฏว่า (ก) คำฟ้องเรื่องใดมีมูล ให้สั่งประทับฟ้อง (ข) คำฟ้องเรื่องใดไม่มีมูล ให้สั่งยกฟ้องและแจ้งให้โจทก์ทราบ

2.1.5 วิธีปฏิบัติเมื่อมีคำสั่งยกฟ้อง ได้กำหนดวิธีปฏิบัติไว้ในข้อ 22 แบ่งวิธีปฏิบัติไว้เป็น 2 กรณี ดังนี้ (ก) ถ้าเป็นกรณีความผิดครุภาพัตติ ซึ่งมีใช้คำสั่งของมหาเถรสมาคมโจทก์มีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งนั้นต่อคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ ตามที่กำหนดไว้แล้วแต่กรณี (ข) ถ้าเป็นกรณีความผิดครุภาพัตติ ซึ่งเป็นคำสั่งมหาเถรสมาคม โจทก์จะอุทธรณ์มิได้หรือเป็นกรณี

ความผิดพลาดทุกประการ คณะผู้พิจารณาชั้นต้นสั่งยกฟ้องแล้ว ก็ให้เป็นอันถึงที่สุด โจทก์จะอุทธรณ์มิได้เหมือนกัน

2.2) วิธีไต่สวนมูลฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

วิธีการไต่สวนมูลฟ้อง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้กำหนดวิธีปฏิบัติไว้ดังนี้ ถ้าฟ้องถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ให้ศาลจัดการส่งต่อไปนี้ (1) ในคดีราษฎรเป็นโจทก์ ให้ไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าคดีนั้นพนักงานอัยการได้ฟ้องจำเลยโดยข้อหาอย่างเดียวกันด้วยแล้ว ให้จัดการตามอนุมาตรา (2) (2) ในคดีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าเห็นสมควรจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้

ในกรณีที่มีการไต่สวนมูลฟ้องดังกล่าวแล้ว ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพ ให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณา เมื่อศาลตรวจคำฟ้องแล้วเห็นว่าถูกต้องตามกฎหมาย และเห็นว่าคดีนั้นมีราษฎรเป็นโจทก์ศาลจะสั่งให้สำเนาคำฟ้องให้จำเลยแล้วกำหนดนัดไต่สวนมูลฟ้อง โดยให้โจทก์เป็นผู้นำส่งหมายนัดให้จำเลยทราบ แต่ถ้าเห็นว่าคดีนั้นมีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องจำเลยในข้อหาเดียวกัน ศาลจะสั่งให้รับประทับฟ้องไว้โดยไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้องหรือจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้ เพราะในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ศาลไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้อง เนื่องจากคดีอาญานั้นผ่านการสอบสวนของพนักงานสอบสวนตามมาตรา 120 มาแล้ว หรือศาลเห็นสมควรจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้ ในทางปฏิบัติศาลจะไม่ไต่สวนมูลฟ้อง และเมื่อเห็นว่าจำเลยถูกขังตามหมายขังของศาลแล้ว หรือได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวจากศาล ศาลก็จะสั่งในคำฟ้องว่าประทับฟ้อง

ในกรณีที่จำเลยให้การรับสารภาพในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง ให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณา คงจะมีได้หมายเฉพาะในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์เท่านั้น เนื่องจากในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์มาตรา 165 วรรคสาม ห้ามมิให้ศาลห้ามคำให้การจำเลย แต่ใน วรรคแรก ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ให้ศาลห้ามคำให้การจำเลยได้ ในคดีซึ่งพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ในวันไต่สวนมูลฟ้องให้จำเลยมาหรือคุมตัวมาศาล ให้ศาลส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลยรายตัวไป เมื่อศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงแล้วให้อ่านและอธิบายฟ้องให้ฟังและถามว่าได้กระทำไปผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การก็ให้ศาลจดรายงานไว้และดำเนินการต่อไป

จำเลยไม่มีอำนาจนำพยานมาสืบในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง แต่ทั้งนี้ไม่เป็นการตัดสิทธิในการที่จำเลยจะมีทนายมาช่วยเหลือ ในคดีราษฎรเป็นโจทก์ ศาลมีอำนาจไต่สวนมูลฟ้องลับหลังจำเลย ให้ศาลส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลยรายตัวไปกับแจ้งวันนัดไต่สวนให้จำเลยทราบ จำเลยจะมาฟังการไต่สวนมูลฟ้องโดยตั้งทนายให้ซักค้านพยานโจทก์ด้วยหรือไม่ก็ได้ หรือจำเลยจะไม่มาแต่ตั้งทนายซักค้านพยานโจทก์ก็ได้ ห้ามมิให้ศาลห้ามคำให้การจำเลยและก่อนที่ศาลรับฟ้องมิให้ถือว่าจำเลยอยู่ในฐานะเช่นนั้น

การไต่สวนมูลฟ้อง เป็นกระบวนการพิจารณาของการซึ่งนำนักพยานหลักฐานเบื้องต้นของศาล เพื่อวินิจฉัยว่าคดีโจทก์มีมูลฟ้องเพียงพอที่จะรับประทับฟ้องไว้ต่อไปหรือไม่ โดยมีหลักเกณฑ์ของการไต่สวนมูลฟ้องที่สำคัญ ดังนี้ (1) การไต่สวนมูลฟ้อง เป็นกระบวนการพิจารณาของศาลโดยเฉพาะ (2) การไต่สวนมูลฟ้อง เพื่อพิจารณาคำฟ้องของโจทก์ที่กล่าวหา จำเลยว่ากระทำความผิดนั้นมีมูลเพียงพอ ทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายหรือไม่ ถ้าคดีไม่มีมูล ศาลจะมีคำพิพากษายกฟ้องโจทก์ ซึ่งแสดงว่าผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด (3) การไต่สวนมูลฟ้อง เป็นกระบวนการพิจารณาของศาลกับโจทก์เท่านั้น เพราะจำเลยไม่มีอำนาจนำพยานเข้าสืบในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง ศาลจะเรียกพยานมาไต่สวนเองก็ได้

อภิปรายผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์เปรียบเทียบกระบวนการลงนิคหกรรมตามกฎหมายอาญา หมวด 11 กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

หลักการลงโทษตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสมควรอย่างยิ่งที่ต้องนำหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดในพุทธศาสนาเถรวาทมาประยุกต์ใช้เป็นหลักสูตรการศึกษา รวมทั้งปัจจัยในการพิจารณาพิพากษาคดี นอกจากที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว ปัจจัยที่สำคัญนั้น คือ องค์คณะผู้พิพากษาจำเป็นต้องมีความรอบรู้และเที่ยงธรรม มีวิยวุฒิและคุณวุฒิที่สามารถใช้ดุลยพินิจให้เหมาะสมแก่กรณี เพื่อแก้ไขปัญหาความผิดพลาดในการพิพากษาลงโทษผู้บริสุทธิ์ อันทำให้การลงโทษผู้กระทำความผิดเกิดความเหมาะสมและยุติธรรมแก่สังคมไทยในปัจจุบัน ซึ่งการวิเคราะห์เปรียบเทียบกระบวนการลงนิคหกรรมตามกฎหมายอาญา หมวด 11 กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น การตรวจสอบค้นหาความจริงหรือการไต่สวนมูลฟ้องนั้นมีความสำคัญมากในการพิจารณาคดีอาญา อาจถือได้ว่า เป็นหลักประกันให้กับทั้งฝ่ายโจทก์และจำเลยว่าจะได้รับความยุติธรรมจากการพิจารณาคดีอาญานั้นๆ แต่จะเห็นได้ว่าประเทศไทยเรานั้นหลักกฎหมายกับทางปฏิบัติในวิธีพิจารณาความอาญายังมีอะไรที่ไม่ตรงกันอยู่ และความไม่ตรงกันระหว่างหลักกฎหมายกับทางปฏิบัตินี้ทำให้องค์กรต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของเราต่างเข้าใจคลาดเคลื่อนในบทบาทและภารกิจของตน

2. วิธีกรไต่สวนมูลฟ้องตามกระบวนการลงนิคหกรรมตามกฎหมายอาญา หมวด 11 (พ.ศ. 2521) เปรียบเทียบวิธีไต่สวนมูลฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

จากการวิเคราะห์ของผู้วิจัย พบว่า ในกระบวนการไต่สวนมูลฟ้องตามกฎหมายอาญา หมวด 11 (พ.ศ. 2521) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม กับกรไต่สวนมูลฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น มีความเหมือนและความแตกต่างกันอยู่ 4 ประการ ได้แก่

1. องค์ประกอบของการฟ้อง 2. ขั้นตอนการพิจารณา 3. ประเภทของพยานหลักฐาน 4. วิธีบังคับตามคำวินิจฉัย ดังนี้

วิธีการไต่สวนมูลฟ้องตามกฎหมายอาญา มาตรา 11๗ คือ (1) องค์ประกอบของการฟ้อง 1.1 ผู้ยื่นฟ้อง ได้แก่ ผู้มีส่วนได้เสีย ผู้เสียหาย ผู้กล่าวหา ผู้แจ้งความผิด 1.2 ผู้พิจารณาเบื้องต้น ได้แก่ เจ้าอาวาส หรือเจ้าคณะปกครองชั้นต้น 1.3 องค์คณะผู้พิจารณา องค์คณะผู้พิจารณาชั้นต้น องค์คณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ องค์คณะผู้พิจารณาชั้นฎีกา (2) ขั้นตอนการไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณา 2.1 ตรวจสอบคำฟ้อง ผู้พิจารณาตรวจสอบคำฟ้อง แล้วมีคำสั่งรับฟ้องหรือไม่รับฟ้อง 2.2 หากรับฟ้อง ให้มีการไต่สวนมูลฟ้องจากพยานหลักฐาน ว่าการกระทำของจำเลยมีความผิดหรือไม่ ถ้าผิดก็พิพากษาได้เลยวิธีปฏิบัติในการไต่สวนมูลฟ้อง มีดังนี้ (ก) การไต่สวนมูลฟ้องให้กระทำการลับ (ข) ห้ามมิให้บุคคลผู้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าไปในบริเวณที่ทำการไต่สวน (3) ประเภทของพยานหลักฐาน พยานหลักฐานแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้ 1. พยานบุคคล 2. พยานเอกสาร 3. พยานวัตถุ 4. พยานผู้เชี่ยวชาญ ผู้พิจารณาไม่มีอำนาจออกหมายเรียกพยานต่าง ๆ ได้ (4) วิธีบังคับตามคำวินิจฉัย เมื่อจำเลยรูปใดต้องคำวินิจฉัยให้รับนิคหกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งถึงที่สุดแล้วให้คณะผู้พิจารณาซึ่งอ่านคำวินิจฉัยแจ้งผลคำวินิจฉัยแก่ผู้บังคับบัญชาใกล้ชิดของจำเลยรูปนั้นทราบ เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยนั้น

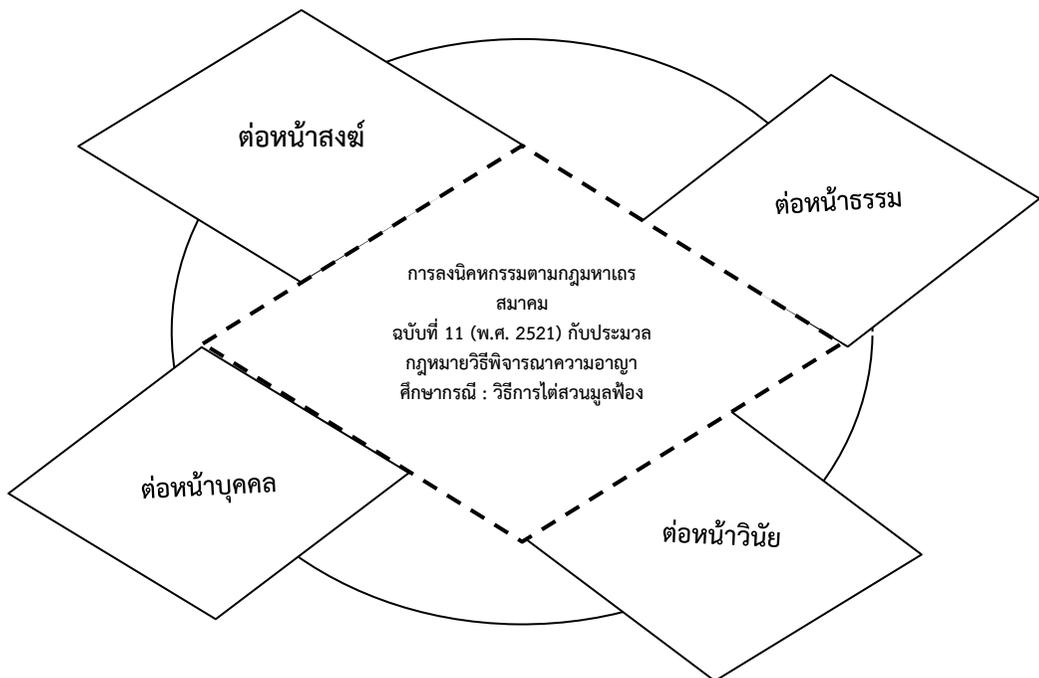
วิธีการไต่สวนมูลฟ้องตามวิธีพิจารณาคriminal

1. องค์ประกอบของการฟ้อง 1.1 ผู้ยื่นฟ้อง ได้แก่ ผู้เสียหาย พนักงานอัยการ 1.2 ผู้พิจารณาเบื้องต้น ได้แก่ ผู้พิพากษาชั้นต้น 1.3 องค์คณะผู้พิจารณา องค์คณะผู้พิพากษาชั้นต้น องค์คณะผู้พิพากษาชั้นอุทธรณ์ องค์คณะผู้พิพากษาชั้นฎีกา

2. ขั้นตอนการไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณา 2.1 ตรวจสอบคำฟ้อง ผู้พิพากษาตรวจสอบคำฟ้อง แล้วมีคำสั่งรับฟ้องหรือไม่รับฟ้อง 2.2 หากรับฟ้อง 1. ผู้ฟ้องเป็นอัยการ ไม่ต้องมีการไต่สวนมูลฟ้อง โดยให้สืบพยานจากพยานหลักฐาน ว่าการกระทำของจำเลยมีความผิดหรือไม่ ถ้าผิดก็พิพากษาได้เลย 2. ผู้ฟ้องไม่เป็นอัยการ ต้องมีการไต่สวนมูลฟ้อง ถ้ามีมูล จึงให้สืบพยานจากพยานหลักฐาน ว่าการกระทำของจำเลยมีความผิดหรือไม่ ถ้าผิดก็พิพากษาได้เลย

3. ประเภทของพยานหลักฐาน พยานหลักฐานแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้ 1. พยานบุคคล 2. พยานเอกสาร 3. พยานวัตถุ 4. พยานผู้เชี่ยวชาญ ผู้พิพากษามีอำนาจออกหมายเรียกพยานต่าง ๆ ได้ (4) วิธีบังคับตามคำวินิจฉัย การอ่านคำพิพากษาต้องอ่านให้คู่ความฟังแล้วให้ความลงลายมือชื่อไว้ ถ้าศาลเห็นว่าจำเลยมิได้กระทำความผิด ให้ศาลยกฟ้องโจทก์ปล่อยจำเลยไป แต่หากจำเลยกระทำความผิด ให้ศาลมีคำพิพากษาลงโทษจำเลยตามความผิดนั้น

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากการศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการลงนิกกรรมตามกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ศึกษารณีย์ : วิธีการไต่สวนมูลฟ้อง ได้ธำรงความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของสมาชิกในสังคม ทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมนั้นเป็นไปโดยราบรื่นสนองความต้องการของภาคส่วนต่างๆ อย่างเหมาะสม ใช้หลัก 4 ต. คือ “ต่อหน้าสงฆ์ ต่อหน้าธรรม ต่อหน้าวินัย และต่อหน้าบุคคล” เป็นตัวเชื่อม โดยมี “สัมมุขาวินัย” เป็น “ศูนย์บัญชาการกลาง” ของการพิจารณาและตัดสินอธิกรณ์ การที่จะดำเนินการระงับอธิกรณ์นั้นจะกระทำไม่ได้เลย หากไม่มี “สัมมุขาวินัย” เข้าไปกำกับ (Regulator) ให้การช่วยเหลือ (Facilitator) และสนับสนุน (Supporter) เหตุผลสำคัญที่พระองค์ทรงให้ “พระภิกษุ” “คณฆสงฆ์” หรือ “สังฆสภา” ต้องทำเช่นนั้นเพราะว่าทรงมุ่งเน้นที่ “ความชอบธรรม” อันเป็นหัวใจของกระบวนการในการพิจารณาตัดสินอธิกรณ์ เพราะเมื่อใดก็ตามการดำเนินการพิจารณาดังกล่าวไม่สามารถ “หยิบยื่นความชอบธรรม” ให้แก่คู่กรณีได้ เมื่อนั้น “สังฆสภา” ก็ “ไร้คุณค่า” ทางความน่าเชื่อถือและส่งผลข้างเคียง (Side Effect) ให้เกิด “ความไร้สันติแห่งสังฆมต” นั่นเอง การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการลงนิกกรรมตามกฎมหาเถรสมาคม (ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) ซึ่งออกตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในประเด็นวิธีการได้สวนมูลฟ้อง พบว่า มีความเหมือนและความแตกต่างกัน 4 ประการคือ (1) องค์ประกอบของการฟ้อง (2) ขั้นตอนการพิจารณา (3) ประเภทของพยานหลักฐาน (4) วิธีบังคับตามคำวินิจฉัย

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

11. พระพุทธองค์ได้ทรงนำเสนอ “แผนปฏิบัติการ” (Action Plan) เพื่อนำไปเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการความขัดแย้งและการลงโทษผู้กระทำความผิด ซึ่งแผนปฏิบัติการบางอย่างนั้น พระพุทธเจ้าได้เข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรง และแผนบางอย่างนั้นพระพุทธเจ้าได้ทรงแนะนำให้พระภิกษุได้ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการด้วยกลุ่มของพระสงฆ์เอง จะเห็นว่าเริ่มแรกของการประดิษฐานพระพุทธศาสนา พบว่า พระพุทธเจ้าได้ใช้แนวคิดแบบ “อิตฺตาทิปเตยยะ” หมายถึง การที่พระองค์เป็นศูนย์กลางเพื่อบัญชาการหรือสั่งการในประเด็นต่างๆ แต่เมื่อพระสงฆ์มีจำนวนมากยิ่งขึ้น พระองค์ได้เปลี่ยนระบบการบริหารเป็นแบบใหม่ เป็นการให้ความสำคัญแก่สงฆ์ หรือ “โลกาธิปไตยยะ” หรือ “สังฆาธิปไตยยะ” อันเป็นการกระจายอำนาจให้แก่คนกลุ่มใหญ่ ถึงกระนั้นสิ่งที่อิตฺตาทิปเตยยะและโลกาธิปไตยยะจะขาดมิได้ คือ “ธัมมาธิปไตยยะ” อันเป็นการปกครองหรือทำหน้าที่โดยมี “ความชอบธรรมเป็นศูนย์กลาง” จะพบว่า “ความถูกต้อง” หรือ “ความชอบธรรม” (ธรรมิกา) เป็น “หัวใจ” ของรูปแบบการจัดการความขัดแย้งและลงโทษผู้กระทำความผิดของพระพุทธเจ้าในทุกๆ วิธี

2. การนำเสนอหลักการ “อธิกรณสมณะ 7 ประการ” เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการระงับความขัดแย้งและลงโทษผู้กระทำความผิดนั้น พระองค์ทรงคำนึงถึง “ธัมมาธิปไตยยะ” อยู่เสมอ และในทุกๆวิธี พระพุทธองค์ได้นิยามว่า คำว่า “ความชอบ” ในชุดของวิธีนี้คืออะไร ฉะนั้นรูปแบบการจัดการความขัดแย้งในมิติต่างๆ ทั้งในแง่ของธรรม ได้แก่ “การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง” แล้ว ในแง่ของวินัยก็ประกอบไปด้วยสัมมุขาวินัย สติวินัย อมูหวินัย ปฏิญญาตกรณะ ตัสสปายสิกา เภกฺกยสิกาและติณวัตถารกะ ซึ่งชุดวิธีนี้จะแฝงไปด้วย “ความชอบธรรม”

3. ในขณะเดียวกัน สิ่งที่ดีดำรงอยู่บนฐานของความชอบธรรมอีกประการหนึ่ง คือ “ความพร้อมหน้า” (สัมมุขาวินัย) ซึ่งมุ่งเน้นไปที่ความ “โปร่งใส” “ยุติธรรม” และ “ตรวจสอบได้” ที่คู่กรณีจะได้รับจากการพิจารณาหรือตัดสินความขัดแย้งหรือลงโทษผู้กระทำความผิด

4. อย่างไรก็ตาม เป้าหมายสำคัญของความชอบธรรมที่เพียบพร้อมไปด้วยความโปร่งใสยุติธรรม และตรวจสอบได้นั้น มีเป้าหมายเพื่อสร้างสรรค์ให้สังคมสงฆ์เป็นสังคมที่ไม่มี ความหวาดระแวง และรังเกียจกันเกี่ยวสีลาจารวัตร อันจะทำให้สังคมสงฆ์เป็นสังคมที่เหมาะสมแก่ การฝึกฝนพัฒนาตนเองตามแนวไตรสิกขา เพื่อเข้าถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดกล่าวคือ “พระนิพพาน”

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2542). *หนังสือคู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และ คำสั่งของคณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- คณิต ฒ นคร. (2549). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. กรุงเทพฯ: บริษัท โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด.
- _____. (2549). *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หลักกฎหมายและพื้นฐานการ เข้าใจ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน. 2560.
- คณิง ฤไชย. (2520). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 2*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย รามคำแหง.
- นคร พจนวรวงษ์ และพลประสิทธิ์ ฤทธิรักษา. (2535). *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมใหม่*. กรุงเทพฯ: เจริญกิจ.
- พระธรรมดิลก (บุญณสิริ). (2492). *ประมวลอาณัติคณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรเจริญ ทัศน์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สัญญา ธรรมศักดิ์. (2535). *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1 ถึง ภาค 3 มาตรา 1-171*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครพิมพ์.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. *กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) ว่าด้วยการลง นิคหกรรม พร้อมด้วยคำแนะนำแบบสำหรับใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.